
DR. CHONG PEK LIN

KODÁLY-IHLETTE KUTATÁS MALAJZIÁBAN: KENYAH ÉNEKEK A ZENEPEDAGÓGIÁBAN

Dr. Nemes László Norbert ajánlásával és Susanna Saw bevezetőjével
(Fordította: Tóth Teréz*)

I. AJÁNLÁS

Nagy várakozással fogtam bele dr. Chong Pek Lin írásának elolvasásába. Munkásságáról egészen addig semmit nem ismertem, amíg malajziai zenepedagógus kollegáim, de még inkább Tóth Teréz tanár, pedagógiai szakújságíró barátom fel nem hívta a figyelmemet dr. Chong népzene gyűjtői és zenepedagógiai tevékenységére. Mindaz, amit olvastam, újból megerősített abban a meggyőződésemben, hogy Kodály Zoltán életművének inspiráló ereje nemcsak Kodály közvetlen tanítványai és munkatársaira számára jelentettek életre szóló igazodási pontot, hanem ez az erő a mai napig sugároz, és a kodályi zenepedagógia nemzetközi térhódításának köszönhetően ma is kontinenseken át ível, és igen termékenyítő hatással bír. Kodály zenepedagógiájának nemzetközi népszerűsége leginkább azoknak a magyar iskolai zenetanároknak köszönhető, akiknek művészi igényesség által formált tanári tevékenysége felhívta a nemzetközi közvélemény figyelmét a kodályi elvek alapján kidolgozott magyar zenetanítási gyakorlat eredményességére.

Reményeim szerint ezen és más hasonló fontos írások megjelenése a *Parlando* folyóiratban nemcsak a magyar zenepedagógia legnagyobb, és máig követendő hagyományaira irányítja újra és újra a magyar zenepedagógus társadalom és a magyar közvélemény figyelmét, hanem tovább gazdagítja zenepedagógiai tudásunkat is, valamint fogékonyabbá tesz minket minden olyan zenetanítási gyakorlat befogadására, amely segítheti a magyar iskolai zenetanítás kimozdítását a tetszhalott állapotból.

Kedves Teréz! Kedves *Parlando* szerkesztőség! Köszönjük, hogy elérhetővé vált ez a nagyon érdekes és tanulságos írás!

Dr. habil. Nemes László Norbert
egyetemi tanár,
igazgató (Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kodály Intézet)

II. BEVEZETŐ

Dr. Chong Pek Lin egyike a malajziai zenepedagógusoknak, akinek a munkássága csodálattal tölt el, tiszteletet ébreszt bennem. Amikor egy helyi iskolában megalapította a kórusát, hasonló problémával szembesült, mind oly sok tanár Malajziában: a kóruséneklésre alkalmas, helyi népzene hiányával. Az idő szorításának engedve a legtöbb tanár a meglévő, jórészt a

nyugati zenéből álló repertoárt választotta volna. Nem úgy dr Chong, aki a Kodály-filozófiától inspirálva tudta, hogy a tanításában saját népének zenéjét akarja felhasználni, és így elindult a malajziai gyökerű zene felkutatására. Kodály azt tanította, hogy a népzene a nemzeti karaktervonások reprezentációja. A zenei anyanyelvben a zenei kifejezések és formák az egyes nemzetekre jellemző módon kapcsolódnak össze. Dr. Chong a gazdag zenei örökséggel rendelkező Borneó szigetén folytatott gyűjtést a hagyományos népdalok felkutatására, elsősorban a kenyah közösség tagjai között. Az énekeket lejegyezte zenepedagógusok és diákok generációi számára örökül hagyva. Az utazásait az utolsó, kritikus pillanatban kezdte el, még mielőtt az általa gyűjtött dalok eltűntek volna végérvényesen az őket képviselő kulturális örökséggel együtt. Több, mint húsz évig tartott a kaland, a dalok felkutatása és lejegyzése. Ma, amikor büszkén osztjuk meg a világgal azt a szépséget, amit ez a zene képvisel, ne feledkezzünk meg arról, hogy mindez milyen szerény kezdeményezésként indult útjára az országosan nagyra becsült dr. Chong Pek Lintől.

Susanna Saw,

a Nemzetközi Kodály Társaság alelnöke,

a Young Choral Academy alapítója, igazgatója,

és a Malaya Egyetem és a Malajziai Művészeti Intézet karnagya, tanára

III.

DR. CHONG PEK LIN**

KODÁLY-IHLETTE KUTATÁS MALAJZIÁBAN: KENYAH ÉNEKEK A ZENEPEDAGÓGIÁBAN

MALAJZIA

Malajzia délkelet-ázsiai ország az Egyenlítő közelében, tizenhárom államból és három szövetségi területből álló föderáció. Területe 329 847 km², amelyből 130 598 km² van a Maláj-félszigeten, a többi kisebb szigetektől eltekintve Borneón. Népessége körülbelül 30 millió fő volt 2014-ben. [Wikipédia](#)

Főváros: Kuala Lumpur

Beszélt nyelvek: tamil, kínai, thai, **hivatalos nyelv:** Maláj nyelv

Dr. Chong Pek Lin, a tanulmány szerzője

Kémia tanárként kezdtem a pályámat Malajzia keleti részén, a Borneó szigetén található Sarawak államban. Ha időm engedte, és épp nem a laboratóriumban voltam, akkor az iskolai kórossal próbáltunk. Elkeserítő volt azonban, hogy mennyire szűkében voltunk a helyi népdaloknak, különösen a szülőföldről, Sarawakból állt igen kevés népdal a kórus rendelkezésére. A kórusok ez idő tájt főleg hazafias dalok átírtait, a kortárs nyugati repertoárt, valamint diatonikus hangsorú pán-maláj-indonéz népdalokat adtak elő. Egyetlen dalt, a *Liling* címűt kivéve nem találtam sehol olyan kottára, amely a sarawaki táj vagy a kultúra világát őrizte volna. Ez a keserűség tízszeresére fokozódott, amikor zenepedagógiát kezdtem tanítani a Tanítóképző Intézetben. A Kodály-módszert több más malajziai zenepedagógussal egyetemben 1993-ban ismertem meg közelebbről. A Kodály-filozófia az éneklésen keresztül tanítja a zenei írás-olvasást és a zeneértést, aminek köszönhetően tanítóképzőseink kifejezetten lelkesednek érte, és örömeiket lelik benne. Ugyanakkor

korlátozott bennünket a képzésben, hogy nem álltak rendelkezésre a saját hazánk népdalainak átíratái, különösen nem a pentaton hangsorúak.

Malajziában nagyon kevés autentikus népdal került be az iskolai oktatásba, dacára a modern zenepedagógia kívánalmának, miszerint a népdalok képezzék a zenei oktatás alapjait. Az Oktatási Minisztérium által kiadott ének-zene könyveket (KBSR¹ daloskönyv 1982, 1984, 1992) olyan szerzői csoport írta a nyolcvanas években, amelynek tagjai nem ismerték a gyermekkori, az életkornak megfelelő zenei fejlesztés koncepcióját. A dalok szövege ugyan nemzeti, azaz maláj nyelvű volt, a dallam sokkal inkább a nyugati stílusú tonalitást és ritmust tükrözte. A tankönyv szerzői számos pentachord² és dúr hangsorú dalokat írtak, ahelyett, hogy a dalokat logikus rendbe rendezték volna. Azt hangsúlyozták, hogy a szöveg legyen „megfelelő”, a dallam „egyszerű, azaz kisebb hangterjedelmű, a ritmus „egyszerű, lényegre törő”. (Chong 1997:9-14). A népdalok aránya elenyésző volt (7,9%), a dúr dallamok özönvíz-szerűen ellepték a tankönyvet, (85,9%), miközben alig található benne moll dallam, és a pentaton dalok aránya is elenyésző (3,7%). A meglévő népdalok elsősorban a diatonikus skálán helyezkednek el. Összehasonlításképpen, miközben az Egyesült Államokban a tananyagfejlesztők az ország saját népdalait vették alapul ahhoz, hogy a Kodály-tananyagban jelenlévő magyar népdalokat helyettesítsék, addig itt Malajziában mi gyakran az amerikai dalok suta fordításaihoz folyamodunk, vagy helyettesítjük a szöveget egy új kontextussal.

Büszke vagyok hazámra, Borneóra, a világ harmadik legnagyobb szigetére, ami több mint negyven különféle bennszülött nép hazája is egyben. Természetesen adódik a kérdés, vajon vannak-e helyi népdalaink, különböző tonalitású népdalok, amelyek az iskolai oktatásba is bevihetők, és a gyerekeknek is tetszeni fognak? Mindezidáig a Liling című dal volt az egyetlen, amit ismertem, a Sarawakban élő kenyah törzs, anhemiton pentaton dallamú éneke. A Sarawak Múzeumban folytatott kutatásaim nyomán kóruséneklésről szóló leírásokra találtam két etnikai csoportnál, a kenyahoknál és a kayanoknál, akiknél gyakorta előfordultak zenés összejövetelek és többszólamú éneklések (kották nem kerültek elő). Mindkét közösség távoli, folyón vagy nehezen járható erdészeti utakon megközelíthető falvakban él. Így kezdődött a Borneó távoli, belső területeire való utazásom dalok után nyomozva.

Terepmunka a kenyahok körében

Eredetileg a kayan falvakban kezdtem a terepmunkát, Baramban, de hamar rá kellett jönnöm, hogy a kayan dalok dallamvariációi korlátozottak. A dalok nagy értéket képviselnek a népzene-tudomány területén, az én céljaim azonban mások voltak: olyan zenét kerestem, amely közvetlenül alkalmazható az ének-zene oktatásban tantermi körülmények között, illetve ami a kórusom számára vonzó lehet. Így kezdődött az utam, és elindultam a felső folyóvidékre a kenyahok közé, akik gazdag zenei repertoárjukkal és zenei tudásukkal kápráztatnak el azóta is, immár húsz éve.

---

¹ Kurikulum Bersepadu Sekolah Rendah (Integrált Általános Iskolai Tanterv)

² D r m f s

Borneó szigete politikailag három részre tagolódik: Malajziára (Sarawak és Sabah állam), Indonéziára (Kalimantan tartomány), és a Brunei Szultánságra. A kenyah kisebbség Borneó 4 legnagyobb folyójának felső szakaszán, kisebbségben élő bennszülött népcsoport: a Baram és a Balui folyók Sarawakban, a Mahakam és a Kayan folyó pedig Kalimantan tartományban található. Régebben nagy számban éltek kenyahok az Usun Apau fennsíkon és a Kalimantan-beli Apo Kayan felföldön is. A kenyahok gazdag énekes tradícióval rendelkező népcsoport, többnyire világi szövegű dalaikat nem ritkán kétszólamban éneklük. Több hangszeren is játszanak, ilyen például a *sape* (csónak-alakú lant) és a pentaton dallamra hangolt *jatung utang* (fa xilofon). A kenyah falvak nagy távolságra vannak tőlünk, éppen ezért énekeik szinte teljesen ismeretlenek számunkra. Amikor 1996-ban elkezdtem a terepmunkát, dokumentált anyag alig volt fellelhető.

A terepmunka során nehéz utazás várt rám: folyószakaszokon, veszélyes zuhatagokon kellett átkelnünk, és nehezen járható erdészeti utakon haladnunk, hogy eljuthassunk a távoli kenyah telepekhez. Kivételesnek mondható, hogy lehetőségem nyílt megfigyelni és dokumentálni a gazdag zenei és tánc kultúrát hét településen Baramban (Long Moh, Long San, Long Selatong, Long Mekaba, Long Tungan, Long Semiyang és Long Lama), három faluban pedig Balui-ban (Uma Sambop, Uma Badang és Uma Baka’).

Borneó, ahol kenyahok élnek

Kenyah dalok

A kenyahok dalai eltérnek a „nyugati befolyású” kortárs daloktól. Ez utóbbiak többnyire diatonikus dúr és moll hangneműek, a kenyah dalok viszont túlnyomó részt pentaton dallamúak. A táncos dalok többsége homofón többszólamú, szabályos metrikájú dalként énekelhető (Gorlinski, 1995; Chong, 1997). A kenyah dalok értékes részét képezhetik a világ népdal kincsének, továbbá betölthetik azt a nyilvánvalóan táguló űrt a zenepedagógiában, ami különösen a Kodály-koncepció malajziai megvalósításában még megtalálható.

Sajnos, abban az esetben, ha nem dokumentálják, és nem terjesztik tovább a dalokat, ha a tradíció a kenyah hosszúházakban marad, akkor a dalok többsége hamarosan el fog tűnni. Kevés ötven évesnél fiatalabb kenyahi van, aki még éneklie ezeket a dalokat. Az eredeti zenei kultúrát egyre inkább kiszorítja a tömegkultúra, a média hatása, a maláj és nyugati popzene hegemoniája. Több tényező is hátráltatja a kulturális átadást. Először is, az elmúlt ötven évben drasztikus gazdasági érdek vezérelte változás zajlott le: a falusi gazdálkodást felváltotta az urbanizáció. Sok falu félig elnéptelenedett, akik városiakok lettek, ritkán tanítják a fiatal generációt a dalokra, mivel a körülmények nem kedveznek a közösségi zenélésnek. A másik tényező az oktatás helyi lehetőségeiben keresendő. Mivel a hajóút veszélyekkel teli, a folyók felső szakaszán élő gyerekeket 7 éves koruktól bentlakásos iskolákba küldik. Emiatt még a faluban tovább élő családok gyerekeinek is az iskolaév nagy része a falun kívül telik el, kevés idejük jut a saját dalok megismerésére. A harmadik tényező a jelenlegi kormányzati politika, amelynek következtében gigantikus méretű gátakat építenek vízienergia előállítására, hogy kiaknázhassák Sarawak folyóinak erejét. A két nagy folyó felső szakaszán élő kenyahok közül sokaknak, miután a gátépítés következtében több falut és farmot is elárasztottak, el kellett hagyniuk az otthonaikat. Baluiban a Bakun gát megépítése során 10 000 embert telepítettek ki 15 faluból. A tömeges átköltözés negatív módon hatott a hagyományos kóruséneklésre ezekben a közösségekben.

1996 óta veszem a bátorságot, hogy az eltűnőben lévő dalokat dokumentáljam, leírjam, és elemezzem. Több, mint száz énekről van szó, több már megjelent fordításban is 3 különböző kötetben³. Diákjaim segítségével bemutattuk iskolásoknak, egyetemi hallgatóknak, tanároknak, különböző kórusoknak, akik valamely projektünk⁴ során megjelentek a szemináriumainkon, műhelyfoglalkozáson. Saját diákjaim az ITE Batu Lintang⁵-ből szintén

---

³ *Songs from the Kenyah Community* (1998), *Songs from the Baram* (2006) and *Introduction to Selected Musical Ensembles and Folksongs of East Malaysia* (2011).

⁴ *From upriver longhouses to the modern classroom*, funded by The United States Ambassador's fund for cultural preservation and *Introducing traditional musical ensembles and folk songs of East Malaysia to schoolchildren*, funded by the ISME-Gibson Award. *A felső folyómenti hosszúházaktól a modern osztálytermig*. Támogató: US Nagykövetség, Kulturális Megőrzés Alap; Bevezetés Kelet-Malajzia hagyományos zenei formációiba, népdalaiba- iskolásoknak. az ISME-Gibson Díj támogatásával

⁵ Institute of Teacher Education Batu Lintang, Kuching, Sarawak. Batu Lintang Tanárképző Intézet, Kuching, Sarawak

előadták a dalokat színpadon kórusműként, illetve musical-dráma előadás keretében értő városi közönség előtt.

A dalokat aszerint, hogy milyen zenepedagógiai célokat szolgálnak, három kategóriába sorolhatjuk:

- (i) Belian dado' (hosszú-tánc dalok)
- (ii) gyermekdalok
- (iii) dalok hangszeres kísérettel

(i) Belian Dado'

A hagyományos életmódjuknak megfelelően a kenyahok úgy nevezett hosszúházakban laknak, ahol a családok lakásai egymás mellett helyezkednek el, és egy közös verandára nyílnak. A széles és levegős veranda egyúttal nagyszerű színpadként is szolgál a zenés összejövetelek számára (a kenyahok a veranda oldalán ülnek lazán egymás mellett). Az egész estét betöltő szórakozás első eleme a *belian dado'* (hosszú-tánc dal), amit úgy énekelnek, hogy ezalatt táncolva mennek körbe (tu'út dado'). A tánc egy lépés, egy csúsztatásból (brush lépés) áll, amit a frázis végén dobbantással, zárnak le. Többnyire az ének szövegével összefüggésben előfordulhatnak különböző variációk a tánclépésekben. A tánc formáció az óramutató járásával ellentétesen halad a hosszúház verandáján. Bárki és bármikor szabadon csatlakozhat kezdve az egészen kicsi gyerekektől az idős, nyolevanéves öregekig! Egy szólista elénekel egy vagy kettő frázist, amihez a következő sornál vagy a kórusnál csatlakoznak a többiek.

Belian dado' énekesek, Long Semiyang, 2004

A dalok versszakokból állnak, amelyek különböző, szabálytalan hosszúságú verssorokból épülnek fel. Szabályos 4/4-es vagy 2/4-es ritmusképletük van, időnként az ütem változik, hasonlóan a swinges ütemhez. A gyűjtött és leírt repertoár dallamainak igen nagy többsége (74,5%) anhemitonikus pentaton skála. Mindazonáltal ez az állítás akár félrevezető is lehet tekintve a repertoárban jelen lévő gazdagabb tonalitást. Jelentős a dúr-skála (14,9%) aránya,

lá-tetratonikus, a hemitónikus pentaton, a szó-hexatónikus és a ré-hexatónikus skálák aránya (10,6%). A meglehetősen leegyszerűsített KBSR tankönyv dalaihoz képes változatosabb tonalitású képet mutatnak az itteni dalok. Különlegessége a gyűjtött daloknak, hogy 45 %-uk többszólamú kórusban (többnyire kétszólamú harmóniában) énekelhető. Az alábbi táblázat tartalmazza a kiválasztott dalok tonális struktúráját és a ritmusát.

1. táblázat: *Belian dado'* (tonális struktúra és ritmus)

	dalcím	Hangkészlet ⁶	Skála	Hang- terje- delem	Ritmus
1	<i>Abe Na'on Nekun</i>	<i>s t d r m f</i> <i>(d m f s l ta)</i>	hexaton ⁷	7	4/4
2	<i>Along</i>	<i>s, l d r m</i>	pentaton ⁸	8	4/4
3	<i>Are Ruti</i>	<i>l, d r m s l d'</i>	pentaton	10	4/4
4	<i>Bampa Lale</i>	<i>d r m s l d' r' m'</i>	pentaton	10	2/4
5	<i>Belabau Alih Silon</i>	<i>l, d r m s l'</i>	pentaton	8	4/4; 2/4
6	<i>Iko Kenai</i>	<i>l, d r m f s l t d'</i>	dúr	10	4/4 ; 2/4
7	<i>Ilun Kuai</i>	<i>m, s l d r m</i>	pentaton	8	4/4
8	<i>Kuai Mapping</i>	<i>d r m s l</i>	pentaton	9	4/4
9	<i>Kun Nelan-e</i>	<i>s, l, d r m s' l'</i>	pentaton	9	4/4
10	<i>Lan-e version 1</i> (Baram)	<i>s, l, d r m s' l'</i>	pentaton	9	4/4 ; 2/4
11	<i>Lan-e Tuyang</i> version 1	<i>s, l d r m 's</i>	pentaton	8	4/4 ; 2/4

⁶ Hangkészlet: A zenemű/dal hangjainak összessége

⁷ Hexaton skála – Egészhangú skála

⁸ Anhemiton pentatónia v. pentatonika – a.m. félhangnélküli ötfokúság: ötfokú hangrendszerek egyik fő típusa. A magyar népzene ősrétegére is jellemző, de a legtöbb nép népzenejében vagy zenei múltjában találkozhatunk vele. A zongora fekete billentyűsorozata megegyezik az anhemiton pentaton hangrendszerrel. A hangrendszer más és más hangjáról, mint kezdőhangról elindulva, az anhemiton pentatónia más és más hangsorát (modusát) kapjuk. Pl. **l d r m s**; **r m s l d**; **m s l d r**;

12	<i>Liling</i>	<i>s, l, d r m s' l' d'</i>	pentaton	11	4/4
13	<i>Mudung Ina</i>	<i>l d r m s</i>	pentaton	8	2/4
14	<i>Sayang Dau Kenai Tawai</i>	<i>s, l, d r m f s' l' t</i> <i>d'</i>	dúr	11	4/4
15	<i>Ule Kun Along</i>	<i>l d r m</i>	tetrachord	5	4/4

A dalszövegek világa

A dallam változatossága mellett a dalszövegek világában is tükröződik a Borneó mélyén élők életének és kultúrájának színes világa. Több dalban is megjelenik a hosszúházban együtt élők vendégfogadás felett érzett öröme. Gyakran ugyanabban az énekben, amelyben az örömeiket fejezik ki, megjelenik a nosztalgia, a visszaemlékezés, a hiányzó barátok iránti vágyakozás érzése is. Ez az érzelmi kettőség a kenyah dalok gyakori jellemzője, bennük megjelenik a vidámság és a szórakozás iránti szeretetük egyszersmind az összejöveteleikben meglévő szomorúság is. A távoli kenyah falvakba tartó út során veszélyeknek van kitéve az utazó, s a vendégek és az őket fogadó házigazdáik évekig nem látják újra egymást, ha egyáltalán sor kerül újabb találkozásra.

Más dalok történelmi eseményekkel foglalkoznak, az *Abe na'on nekun* („Nem mehetünk tovább”) egy olyan eseményt dolgoz fel, amelyben a klánt egy meredek vízesés szélére üldözte az ellenség, de megmenekülnek. A *Sayang Dau Kenai Tawai* (Olyan mély a szerelem, hogy ki nem mondható) egy megható szerelmes dal, míg mások, például a *Kuai Mapping* (az argus fácán széttárja a tollát) a helyi tájat és állatvilágot jelenítik meg. Három dal, a *Mudung Ina*, a *Lane* (Baram 1.verzió) és az *Ilun Kuai* esetében azokkal a részletekkel foglalkozunk, amelyekben a zenepedagógiai értéküket emeljük ki.

1. Lejegyzés: *Mudung Ina* (Chong, 2006:28)
[sung in Kg. Perpindahan, Marudi 1996, video-clip 1;
<https://www.youtube.com/watch?v=MTXBarPIZBM> ;
sung by ITE Batu Lintang choir, 2006]
[audio-clip 1](#)

Dó-pentaton: *l d r m s*

Ti - ang mo' mu - dung i - na Ti - ang mo' mu - dung i - na

Ti - ang nga li - nget ma - ta Ti - ang mo' ta - at le - san

Oi mo' ne - lan lon - de Ti - ang mo' mo - on ta - wai u - yan me

A *Mudung Ina* dal kezdetén mindenki a távoli hegyek irányába mutat (a kenyahok falvaiból mindig rálátni a hegyekre). A dal a vidéki életről szóló portré, minden versszak egy -egy jelenetet mutat be, amit az énekesek rögzült, gyakran vicces mozdulatai kísérnek, s amely mindig nevetést vált ki a többiekből. A dalszöveg és az azt kísérő mozdulatok miatt ez a dal osztálytermi tanításra is alkalmas, és elnyerheti a diákok tetszését. A vidéki életről nyújt meglehetősen életszerű képet, továbbá az állatok viselkedésébe nyújt betekintést (például a majmokéba és a szarvascsőrű madaréba). Mindez olyan tudás, ami a városi gyerekek számára ismeretlen.

A szarvascsőrű madár (Forrás: Wikipédia)

A dallam pedig különösen alkalmas a szolfézs tanítására alapszinten, a viszonylag kevés szolmizációs hang (lá-dó-ré-mi-szó), a lassú tempó és a ritmus megkönnyíti a kézjelek használatát. A már idősebb gyerekek figyelmét ráirányíthatjuk arra a dal alapjául szolgáló, gyönyörűen kifejezett sóvárgásra. Ugyan a *Mudung Ina* dó-pentaton kategóriába sorolt, a nyitó sor (dó, dó, lá, dó) lá-pentaton vagy moll-akkord, ami fokozatosan megy át dó-pentaton vagy dúr dallamba, amivel befejeződik. Az alábbiakban közreadjuk az első négy versszakot.

Szöveg

1. *Tiang mo' mudung ina*
Tiang mo' mudung ina
Tiang nga linget mata
Tiang mo' ta'at lesan

Chorus:

Oi mo nelan londe
Tiang mo' mo-on tawai
Uyan me

2. *Tiang mo' pabat piboi*
Tiang mo' pabat piboi
Tiang mo' adang toi
Tiang mo' payun peman

3. *Tiang mo' piboi pabat*
Tiang mo' piboi pabat
Tiang mo' kulong kuyat
Tiang mo' mecun da'an

4. *Tiang mo' madong juong*
Tiang mo' madong juong
Tiang mo' kusun lesong
Tiang mo' mecat sia

Fordítás

Barátok figyeljétek azt a hegyet
Barátok figyeljétek azt a hegyet
A felhők eltakarják a látványt
De tisztán átláthatunk rajtuk.

Kórus:

Drága barátaink ugye milyen igaz
Elmúlt időket sóvárgunk vissza.

Barátok, fussunk és szaladjunk,
Barátok, fussunk és szaladjunk,
mint a szarvascsőrűek összegyűlünk
átkarolva egymást.

Barátok, fussunk és szaladjunk,
Barátok, fussunk és szaladjunk,
Ugráljunk, mint a majmok.
Reccsenjenek az ágak.

Barátok, guggoljunk le együtt
Barátok, guggoljunk le együtt
Törjünk rizst mozsárban
füstöljünk húst.

1. versszak	mutass egy távoli hegy felé (a legtöbb kenyahi hosszúházból látni a hegyeket)
Kórus	Nyújtsunk ki a kezünket, emeljük fel, mint táncnál majd tegyük keresztbe a csuklónkat és kezeinket helyezzük a szívünk fölé.
2.versszak	Fussunk egy sorban körbe. Karjainkkal utánozzuk a madarak szárnycsapását. Forduljunk egymás felé, helyezzük egymás vállára a karunkat.
3.versszak	Fussunk egy sorban körbe. Ugráljunk, miközben a vállunkkal a majmok mozdulatát utánozzuk (mint amikor az ágakon ugrálnak).
4.versszak	Guggoljunk le, és utánozzuk a mozsárban törést.

A következő éneket, *Lan-e* ("Igazán") valamennyi barami kenyah faluban, amit meglátogattam, elénekelték mindig többszólamban. A szöveg mindig ugyanarra utal: üdvözlí a vendéget, és gratulál a bátorságához, hogy sikerült a nehéz felsőfolyó-szakaszon való átkelés.

2. Lejegyzés: Lan-e version 1

[sung in Long Selatong 1996, [audio-clip 2](https://www.youtube.com/channel/UCw1uI_1Tw4PCw-N2L3KDbQ); similar chorus, Long Moh, 1996, video-clip 2 https://www.youtube.com/channel/UCw1uI_1Tw4PCw-N2L3KDbQ]

Dó-pentaton: *s, l, d r m s' l' d'*

The musical score is written in 4/4 time and consists of four systems. Each system has a Chorus part (Kerahan) and a Leader part. The lyrics are in Indonesian. The first system starts with a Chorus part that is mostly silent, followed by a Leader part with the lyrics 'Men-chat ke - nai ne lo' i - ko ti - ang me - tik Lan'. The second system starts with a Chorus part with the lyrics 'su ngai li - mun lan' and a Leader part with the lyrics 'su - ngai me - tik su - ngai li - mun lan'. The third system starts with a Chorus part with the lyrics 'ka - nan Ne - lan ne - lan' and a Leader part with the lyrics 'ka - nan ah Ne - lan ne - lan'. The fourth system starts with a Chorus part with the lyrics 'e ne - lan e ne - lan e' and a Leader part with the lyrics 'e e - ne - lan ne - lan e ne - lan e'.

Szöveg

*Mencat kenai
Ne lo' iko tiang metik
Lan sungai
Metik sungai limun kanan*

Chorus:

*Ah nelan, nelan-e
Nelan-e*

Fordítás

Ritkán jártok erre
Barátaim felutaztatok a folyón
ezen a folyón
fel ezen a nagy folyón

Kórus:

Ó igen, igazán,
igazán.

Többszólamú éneklés

A fő dallamot a vezető énekli elő, amihez a többiek kórusban (*kerahan*) válaszolva csatlakoznak két- illetve három szólamban énekelve (homofón harmónia). A dallam anhemitonikus pentaton (sz, l, d, r m s' l' d') ugyanúgy a felső szólam is (ré mi szó lá dó'). A

következő vizsgálat alapjául az általam fellelt jelentős számú többszólamú kenyah dalokból álló repertoár elemzése szolgált.

A kíséret dallamvonala (contour) követi a fődallam ívét, gyakran végződik párhuzamos negyedekkel. Ugyanakkor a párhuzamosság soha nem túlzott: az eredmény pedig egy szép harmónia. Azonban szembetűnő, ahogyan a kenyah esztétika törekszik arra, hogy a kíséző szólamban is megtartsa a dallamot. Ez a kíséző szólam lehet az alt vagy a felső szólam, ami egyaránt jellegzetes és szép dallamú. Ez a tulajdonsága teszi a kenyah dalokat különösen alkalmassá arra, hogy tananyagként felhasználhassuk őket, hiszen a kíséző szólam könnyen tanítható és memorizálható. Ez a jellegzetesség az én tapasztalataim szerint különösen felértékelődik olyan helyzetben, amikor többszólamú éneklésben tapasztalatot nem szerző énekeseket képezünk, illetve olyanokat, akik nem tudnak kottát olvasni. Ugyan a dal ritmusa bonyolultabb, és emiatt inkább idősebb gyerekeknek ajánlott, a kórus rész kezdőknek is jó, kézjelekkel kísért szolmizációs gyakorlatot jelenthet.

Osztálytermi és színpadi alkalmazás

A Kodály-alapú tanterv szerint már kezdő szakaszban taníthatunk kisgyerekeknek rövidebb, egyszerűbb többszólamú énekeket. A következő dalt, *Ilun Kuai* (a 3. lejegyzés) egy maláj iskola negyedik osztályosainak tanítottam meg, egy olyan kutatási projekt részeként, aminek célja a kenyah dalok megismertetése az iskolásokkal. A tízéves, hat különböző etnikai csoportból származó gyerekek (egyik sem kenyah) szívesen énekelték a dalokat, és tanultak a kultúráról is különösen akkor, amikor bevittem a hagyományos népviseletet és hangszereket is.

3. Lejegyzés: *Ilun Kuai* (Chong and Lajinga 2011: 28)

[performed in Long Moh, 2009, video-clip 3; sung by ITE Batu Lintang choir, 2013 [audio-clip 3](#)

<https://youtu.be/Pcd5YlluG0;>

Mi-pentaton: *m, s l d r m'*

I - - - lun ku ai ma-ping ke - nai u - jan su-
Ku - - ai me - kat Li - de si - lat sang u -
Ku - - ai me - ku na - lan bi - o te te

4
gai I - - - lun ku - ai
san I - - - lun ku - ai
ngang I - - - lun ku - ai

Szöveg
Ilun Kuai

Fordítás
Elárvult fácán

Maping kenai ujan sungai
Ilun kuai

Legyezd felénk az esőt
Elárvult fácán.

Kuai mekat
Lide silat sang⁹ usan
Ilun kuai

Fácán kaparja
a pálmafa zörgő leveleit
Elárvult fácán.

Kuai meku
Nalan bio ne te tengang

Rekedt hangú fácán
nagy csapda foglya
elárvult fácán.

Ilun kuai

Kuai az argus fácán elnevezése (*Argusianus argus*) kenyahi nyelven. A hím fácán nagy szemekkel díszített farktollai gyakran a Borneo szigeti bennszülött népek harcosainak fejdíszéül szolgálnak. Miután a gyerekeknek megmutattam egy ilyen fácántollat, egy sor kérdés merült fel bennük: „Valódi vagy esetleg műanyag a toll?”, „Ez a madár kihalt?”, „Hogyan tud a fácán táncolni?” (A *Kuai mekat* verssor arra utal, amikor a hímfácán előkészíti a helyet a násztáncához, elkapirgálja, megtisztítja maga körül a helyet). A gyerekek boldogan tanulták a tradicionális, az argus táncát utánzó mozdulatokat. A dal szövege, a misztikus árva fácán, a kuai alakja és a szomorú, lágy tónusú dallam megérinti a gyermekek érzélemvilágát. Mivel az argus védett faj, az óra lehetőséget adott arra is, hogy környezetvédelmi kérdésekről beszéljünk.

Az argus fácán hímje megtisztítja a talajt, mielőtt elkezdi a násztáncot

A gyerekek elénekelték a dalt először egyszólamú uniszónóként, majd harmóniában. Mivel csak a dal utolsó sora kétszólamú, ez nem volt olyan nehéz. Miután az alsó szólamot a furulyán eljátszották, könnyebb volt számukra a két szólam megkülönböztetése. Nagy örömmel elő is adták a dalt jelmezek és díszlet alkalmazásával.

A hét versszak elemzése, valamint a Long Moh táncosok előadása mélyebb jelentéssel ruházta fel a dalt. A *kuai*, az argus fácán, a kenyah folklórban esőt hozó hatalommal bíró

---

⁹ *Sang* a *licuala valida* (pálmafa-fajta) friss levele; *silat* ugyanennek a növénynek a már kifejlődött levele; *lide* pedig az elszáradó levelei

madár. 2018-ban együtt dolgoztunk ITE Batu Lintang diákok egy csoportjával, és dramatizált formában adtuk elő (dalok, táncok és hangszeres zene kíséretében) a *kuai* történetét, aki az aszály sújtotta falunak enyhülést hoz.

ITE Batu Lintang csapat (háttul balra a második dr. Chong) kenyahi dalokat mutat be a Rainforest Fridge Fesztiválon 2017-ben, Sarawakban

(ii) Gyermekdalok

A táncos énekek mellett próbáltam gyerekdalokat és altatókat is gyűjteni. Sajnos csalódnom kellett, a gyerekek vajmi kevés kenyahi dalt énekeltek, az úgynevezett repertoárjuk főként maláj és angol dalokból állt. Szerencsére azonban néhány felnőtt ismert gyerekdalokat is, sőt elő is adták, mint például a *Bong Sekibong* -ot, amit a folyóban fürdőzés közben játszanak el a vizet ritmusra csapkodva közben. A dalok, különböző dallamvariációkban és dalszöveggel a vidéki ázsiai életformát változatosságát tükrözik, és épp ezért a zenepedagógusoknak hasznos anyagául szolgálhatnak. A 2. táblázat számos példát tartalmaz.

3. Táblázat: Gyerekdalok

	Cím	Hang-készlet	Skála	Hang-terjedelem	Téma
1	<i>Go Garo</i>	<i>m s l</i>	trichord	4	Gyermekjátékdal
2	<i>Eh Eh Luwe</i>	<i>m, s, l d r m' s'</i>	pentaton	10	Altató
3	<i>Sua Ulem</i>	<i>d r m s</i>	tetrachord	5	Mulatság
4	<i>Tai Uyau Along</i> (Baram version)	<i>d r m f s l t d'</i>	dúr	8	Uyau Along megpróbáltatásai
5	<i>Bong Sekibong</i> (version 2)	<i>m f s l d</i>	pentachord	6	Gyermekjátékdal folyóban fürdőzéskor

A szerző gyermekdalok gyűjtése közben, Long Moh, 1996

A *Go garo* az utolsó dal egy dalciklusban, ami öt gyermekjáték énekből áll és bújócskával végződik. a dalszöveg ritmikus, pajkos és játékosan adja vissza, milyen volt az élet Sarawakban az elmúlt évszázadban a felső folyók mentén.

4 Lejegyzés: *Go Garo* (Chong, 1998:12)

Hangkészlet: m s l

Go Gang   Go Gang   ga - ro ga - rang   ga - ro ga - rang   Be' ke'ng - kin   Be' ke'ng - kin   i - ko na - uk   ma - dang

5
Bang er   be - ti - sep   bu - lu' lang   Tong Peti   Tu kaban   be! Tum!

Szöveg

Go, go garo garo
Be' ke' 'ngkin iko nauk
Bang cho' betisep bulu'
Tong Tube'!
Gang gang garang garang
Be' ke' 'ngkin [child's name] madang
Bang er betisep telang
Peti kaban
Tum! Ma'op!

Fordítás

Go garo [Vocables]
 Nem vihetlek a földekre
 Mert bort ittál
 Most zuhanj!
Gang garang [Vocables]
 Nem tudom [a gyerek neve]
 elrepíteni
 Mert ittál
 banánlevet
 Zuhanj! Takard el a szemed!

A vezető (egy felnőtt vagy egy idősebb gyermek) éneklí az első strófát a *Go garo*-ból miközben felváltva megfogja minden egyes gyermek lábfejét és a ritmusosan a padlóhoz veregeti a lábakat. Amikor felkiált „*Tong Tube*” a gyerek leveti magát a földre. Ezután elénekli a második versszakot is (*Gang garang*) miközben ugyanezt eljátssza egészen az utolsó gyerekig is. Amikor a vezető azt kiáltja „*Tum*”, a többi gyerek megfordul, és lefekszik arccal a földre. Amikor azt kiáltja „*Maop*”, mindenki eltakarja a szemét a kezével, s eközben a kiválasztott gyerek elbújik. Miután harmadszorra elkiáltja magát, „*Lepa?*” („*Kész?*”), elkezdődhet a keresés.

A *szó-mi* dallam az egyetemes gyerekdal dallam kiegészülve a *lá*-val, ami az óvodáskorú gyermekek számára megfelelő. A gyerekeknek különösen tetszeni fog, hogy a nevüket éneklík.

(iii) Hangszeres dallamok és a dalok

A kenyah hangszeres zene hagyományosan a kenyah tánc kísérője, kisebb csoportokban pihenésként vagy egyénileg levezetőként adnak elő, és nem jár együtt énekléssel. Amikor egyszerű tonalitású dalok után kutattam, a zenészeket is megkérdeztem, mert arra voltam kíváncsi, hogy vannak-e az általuk játszott zenéhez kapcsolódó énekeik. Rövid dalokat adtak elő, amelyek szövege a helyi kultúrához kapcsolódik, és a helyiek körében népszerű hangszerek, a *sape*, a *jatung utang* és a *lutong* alapmotívumaival szólaltathatóak meg. (3. táblázat)

A szerző kenyah zenészekkel, Long Moh, 2009

4. Táblázat: Dalok hangszeres kísérettel

	Cím	Hang- készlet	Skála	Hang- terje- delem	Téma
1	<i>Det Diet</i> (Baram version)	<i>d r m s l d'</i>	pentaton	8	Sape pengetés/ tánc népviseletben
2	<i>Sai Ulai</i>	<i>s, d r m s'</i>	tetrachord	8	Hazaérkezés csónakon
3	<i>Chut Tunyang</i>	<i>s, l, d r m s'</i>	pentaton	8	Az elutasított udvarló
4	<i>Ilun pesak pakui</i>	<i>s, l d r m s'</i>	pentaton	8	Páfrány főzés
5	<i>Ti Ruti Lun</i>	<i>d r m s</i>	tetrachord	5	A szerető hívása

A következő két dalt, a *Det Diet*-ot és a *Chut Tunyang*-ot sape és jatung utang kíséretével adják elő. Mivel mindkét hangszer a pentaton skálára hangolt, ezek a dalok különösen jól használhatóak fel a Kodály-alapú zenei tanterv korai szakaszaiban.

5. Lejegyzés: *Det diet* (Baram version, Chong, 2006:56) [sung by ITE Batu Lintang Choir, 2006, [audio-clip 4](#)]

Hangsora: dó-pentaton

Det di - et ta - pong - u - lat ki - tan Det di - et ta - pong u - lat ki - tan

5
Det di - et ta - pong u - lat ki - tan Det di - et ta - pong u - lat ki - tan

Szöveg
Det diet
Tapong ulat kitan

Fordítás
Det diet (hangutánzás: a sape pengetésének utánzása
énekhanggal)
A medvemacska bundájából készített kalap

A medvemacska (Forrás: Wikipédia)

A *Det diet* egy népszerű táncdallam kíséretében előadott ének. Mielőtt a medvemacskát védetté nyilvánították, a farkprémjéből kalapot készült, amit elsősorban a férfi táncosok hordtak. Amikor a lenyűgöző, szóló harci táncot adják elő, a férfi táncosok gyakran madármozgást utánozva bólogatnak, ezáltal is felhívva a figyelmet kalapjuk szépségére. Ezt a dalt a híres sape-zenész, Matthew Ngau énekelte el nekem, egyúttal azt is elárulva, hogy az éneket a kezdő sape-zenészeknek ajánlják, hogy megismerkedhessenek a mozgó hangok behangolásával.

Pedagógiai felhasználása: a dallamot felhasználhatjuk az anhemiton pentatónia, vagy a pentatonika (félhangnélküli ötfokúság) megismertetésére (*d r m sl*)

6 Lejegyzés: *Chut Tunyang* (Chong & Lajinga, 2011:21)

[sung in Long Moh, 2009, <https://youtu.be/vgxevgZGRJA>; performed by ITE Batu Lintang students, 2017, https://youtu.be/zK4_s4Hc7TM]

Hangsora: pentaton

1
Be' un U - tan ke - loh ke - na se - pak me - lu Se - lem se -
yang chut tun - yang na' ma - u Chut tun -

4
lem tai'ee na' me du lu Sai' - ee a - me di - a ku - a si - lung a -
yang Chut tun - yang na' ma - u

7
su Chut tun - yang Chut tun - yang na' ma - u Chut tun

Szöveg

*Be'un Utan keloh kena sepak melu
Selem-selem taiee na' me dulu
Saiee ame dia kua silung asu?
Chut tunyang, chut tunyang
na'mau*

Fordítás

A leány nem kéri a bétel diót (az udvarlás jelképe)
Titokban elsomfordálok
Szégyen rajtam. Hát kutyához hasonlít az arcom?
Belelépek, belelépek éjjel a sárba.

Az ének egy elutasított udvarlóról szól, aki kisomfordál az éjszakába (ez az ország belsejében egyúttal azt is jelenti, hogy beleép a sárba, innen van a dal refrénje, *chut tunyang* – vagyis belelépni a sárba) miután elutasította őt az a lány, aki után szíve vágyakozott. A kenyahoknál a fiú úgy adja értésére a lánynak, hogy párjául választja, és udvarol neki, hogy *sepak melu*-t, azaz bétel dióból, bétel levélből és lime krémből készült főzetet visz neki (ázsiai társadalmakban gyakori édesség). Ha a lány elutasítja az ajándékot, a fiú tudja, hogy közeledését is elutasították. A pajkos dalszöveg a kenyahok udvarlási szokásaira utal, és a társas interakcióikra. A falvaikban minden egyes összejövetel elkerülhetetlenül együtt jár a *sepak melu* közös elfogyasztásával.

Pedagógiai felhasználása: az egyszerű dallam, a szimmetrikus dallam- és ritmusszerkezet alkalmassá teszik a dalt szolfézs gyakorlatok elvégzésére különösen a Kodály módszer szerinti tanítás korai szakaszában. A kulturálisan gazdag szöveg (bétel dió rágása, udvarlási rítusok, sáros utak) érdekes beszélgetéseket indíthat el a dél-kelet ázsiai falusi életmódról. A dallamot énekelhetik, hangszeren eljátszhatják, miközben hagyományos táncmotívumokat is előadhatnak vele. Végezetül szolfézs gyakorlatnak is beillik.

A kenyahi dalok vizsgálata a diákok visszajelzéseinek tükrében

Amikor a gyakorlati alkalmazás kérdését járjuk körül, alapvető jelentőségű megvizsgálunk egyrészt a kenyahi dalok mai, a modern osztályterembe történő bevitelét, másrészt az így létrejött új kontextus és a dalok viszonyát. Tíz tanárszakos hallgató és négy gyakorló tanár segítségével sikerült tizenegy általános iskolában megismertetnünk a gyerekekkel az énekeket, és tanulmányozhattuk a gyerekek visszajelzéseit (Chong 2013, 243-262). Nyolc hetes cikluson keresztül tanítottunk kenyahi dalokat (más, a tanárok által fontosnak tartott énekekkel együtt), amelynek során a Kodály-koncepcióra jellemző mozgó dó elvét alkalmaztuk. A tanárok szabadon választhattak a két rendelkezésre álló könyvből (Chong 2006; Chong & Lajinga 2011). Az egyik kihívást az jelentette, hogy Sarawak népességének mindössze 2 %-át teszik ki a kenyahok. A városi gyerekek számára tehát mind a kenyah nyelv, mind pedig a kultúra ismeretlen volt. A közvetítő nyelv 5 iskolában a maláj volt, a másik 6 iskolában pedig a kínai. Éppen ezért izgalmas volt megfigyelni a gyerekek reakcióit mind a nyelvre mind pedig a kultúrára vonatkozóan.

Az éneklés mellett további tanulási-tanítási lehetőségek is nyíltak a dalokkal összefüggésben: ilyen például a hagyományos tánc mozdulatainak elsajátítása, a dallam eljátszása furulyán, szabad dramatizálás és ahol lehetséges hagyományos hangszereken történő zenekíséret. Kérdőíves módszerrel gyűjtöttük visszajelzést. A gyerekek válaszait mind kvantitatív mind

kvalitatív módon elemeztük, az előbbinél a Likert-skálán elhelyezett válaszok, az utóbbit a nyitott végű kérdésekre adott válaszok alapján.

Az alábbiakban a három nyitott végű kérdésre adott válaszokat vizsgáljuk.

1.Szerinted a kenyahi dalok alkalmasak osztálytermi tanulásra /és vagy iskolai ünnepélyeken való előadásra? Hasonlítsd össze őket a KBSR könyvekben található komponált dalokkal

2.Válassz ki két dalt, amit különösen megszerettél, és magyarázd meg, miért tetszenek

3.Mit gondolsz a hagyományos kenyah többszólamú éneklésről? Például könnyű megtanulni őket/ alkalmasnak gondolod őket arra, hogy tananyagul szolgáljanak a harmónia megtanulásához?

Az első és a második kérdésre adott válaszokat kódolással különböző kategóriákba csoportosítottuk, és úgy elemeztük. Néhány érdekes trend rajzolódott ki, ezeket a 4. táblázat mutatja be.

		A válaszokban előforduló szavak, kifejezések
1	vonzó dallam (84 válasz)	Tetszik a dallama; érdekes dallam; nagyon édes dallam; fülbemászó dallamú; vonzó a ritmusa; nagyon vonzó a dallama; nagyon jó dallam; tetszetős dallam
2	élvezetes (44 válasz)	Élvezetes; szórakoztató; nagyon élvezetes; boldoggá tesz; felvidítja a szívemet; enyhíti az unalmat
3	megnyugtat/békés	Megnyugtatja a szívemet; megnyugtat; lecsillapítja a gondolataimat; békés; lágy dallam
4	mozdulatok (15 válasz)	Tetszettek a táncos mozdulatok
5	harmónia (17 válasz)	Van alsó szólam; lehetőséget ad kétszólamú ének tanulására
6	dalszöveg (15 válasz)	A szöveg nagyon érdekes; új nyelv; nagyon tanulságos
7	könnyű (23 válasz)	Könnyű énekelni; könnyű memorizálni; rövid dallam

A válaszok szokatlan érettségről tanúskodnak, a gyerekek észreveszik, hogy az énekekben lévő zenei tartalom különböző volt, és a szöveges tartalom jelentőségteljesebb a komponált KBSR dalokénál. A gyerekek, bár még nagyon fiatalok, (8-11 évesek) meglátásai lényegre tapintóak, a kenyah dalok dallama iránti valódi fogékonyságról tanúskodnak. Érdekes megfigyelésünk volt, hogy a gyerekek szívesebben énekelték a bonyolultabb, érzelmeket is kifejező dalokat, mint a korábban tanult egyszerűbb énekeket, amiről pedig azt gondolják, hogy alkalmasabb a gyerekek számára. Az én tapasztalatom, a SK Ong Tiang Swee és más

iskolákban történt megfigyeléseim alapján a gyerekek nem pusztán megtanulták a dallamot a szöveggel együtt, hanem a dalokat árnyaltan és kellő érzékenységgel szólaltatták meg.

A 3. kérdésre adott válaszban a válaszadók 56 %-a egyet értett abban, hogy könnyű volt megtanulni a harmóniát a kenyah dalokban. Csak 20 %-uk gondolta úgy, hogy bonyolult vagy meglehetősen bonyolult volt, míg 4 %-uk úgy ítélte meg, hogy „segítséggel könnyű” volt.

Összegzés

A kenyah dalok zenei értéke a dallam, a ritmus és a harmóniai szerkezetükben rejlik. Tananyag gyanánt egyaránt szolgálnak zenei koncepciók illusztrációjaként és egy adott ázsiai hagyomány karakterének bemutatásaként. Szokatlanok a tekintetben is, hogy többszólamú homofón harmóniát képviselnek, ahol a mellékdallamnak is különleges dallama van. A dalok szövege tantárgyakon átívelő, gazdag tárházul szolgál az olyan tudományterületek számára is, mint a társadalomtudományok és a környezetvédelmi ismeretek. A zenepedagógia tehát számos tekintetben gazdagodhat a kenyah dalokból, az ismeretlen nyelv és kultúra ellenére nem csak sikeresen taníthatóak, de kiváló lehetőséget nyújtanak a már létező repertoár kiegészítésére.

Amikor 1996-ban nekivágtam ennek a gyönyörű kalandnak, a Kodály-filozófia adta az ihletet. Nem sejtettem, hogy több, mint 20 éven át fog tartani, és elvezet a dalok ennyire gazdag tárházához. Továbbra is fenntartom a kapcsolatot ezzel a zeneiségében oly találékony néppel, és remélem, hogy folytathatom a dalaik lejegyzését és megosztásukat a világgal.

Szakirodalom

Chong, Pek Lin (1997). “The Dance-Songs, Children’s Songs and Basic Dance Movements of the Baram Kenyah and Kayan–Implications for Music Education in Malaysia.” Unpublished Master’s Thesis, Universiti Malaysia Sarawak.

Chong, Pek Lin (1998). *Songs From the Kenyah Community*. Kuching: Dayak Cultural Foundation.

Chong, Pek Lin (2006). *Songs from the Baram: Kenyah songs from Upriver Longhouses*. Kuching: Sarawak Development Institute.

Chong, Pek Lin (2013). “Kenyah Recreational Songs and Their Significance to Music Education.” Unpublished Doctoral Thesis, University of Pretoria.

Chong, Pek Lin and Lajinga, Anne A (2011). *Introduction to Selected Instrumental Ensembles and Folk Songs of East Malaysia*. Kuching: Institute of Teacher Education, Batu Lintang Campus.

Gorlinski, Virginia K. (1995). “Songs of honour, words of respect: Social contours of Kenyah Lepo’ Tau versification, Sarawak, Malaysia.” Unpublished Doctoral Thesis, University of Wisconsin-Madison.

Smythies, Bertrand E. (1968). *The Birds of Borneo*. (2nd ed.). Edinburgh: Oliver and Boyd.

AUDIO AND VIDEO EXAMPLES (copyright Chong Pek Lin)

	Title	Date	Performers	Details
Audio-clip 1	<i>Mudung Ina</i>	January 2006	ITE Batu Lintang students	1m 22s 660 KB
Audio-clip 2	<i>Lane</i> version 1 (Baram)	June 1996	residents of Long Selatong	1m 06s 2.8 MB
Audio-clip 3	<i>Ilun Kuai</i>	May 2013	ITE Batu Lintang students	1m 13s 12.3 MB
Audio-clip 4	<i>Det diet</i> (Baram version)	January 2006	ITE Batu Lintang students	47s 383 KB
Video-clip 1	<i>Mudung Ina</i>	December 1996	residents of Kampung Perpindahan, Marudi	51s 12.7 MB
Video-clip 2	<i>Lane</i> version 1(Baram)	December 1996	residents of Long Moh	34 s 16.6 MB
Video-clip 3	<i>Ilun Kuai</i>	February 2009	residents of Long Moh	43s 79.4 MB
Video-clip 4	<i>Chut Tunyang</i>	February 2009	Baun Bilung, Edmund Bilung and Bilung Lupah, Long Moh	39s 85.6 MB
Video-clip 5	<i>Chut Tunyang</i>	November 2017	ITE Batu Lintang students (stage performance)	36s 80.2 MB

***Tóth Teréz** tanár, pedagógiai szakújságíró, oktatáskutató / teacher, educations journalist, researcher

<https://www.linkedin.com/in/tereztoth6977954b>

** **Dr. Chong Pek Lin** a Pretoria Egyetem, Zenei Tanszék tanára
[Pek Lin Chong - Kuching, Sarawak, Malaysia | Profil ...](#)